

**NOVI PRIJEVOD KUR'ANA,
Prevodilac – ESAD
DURAKOVIĆ**

*Prevoditi znači plesati u lancima
/ okovima.*

H. Heine

Nedavno je Izdavačka kuća *Svjetlost* u Sarajevu objavila novi prijevod Kur'ana akademika Esada Durakovića.

Kur'an je temeljno djelo kulture kojoj i sami većim dijelom pripadamo. Od davnina privlači pažnju ljudi najrazličitijih nazora i tendencija. Kur'an je Božija Knjiga, poslana da se vječno uči i izučava. On je zapravo Božija objava koju nam prenosi Božiji poslanik Muhammed na arapskom jeziku. Kur'an je, kako stoji u kur'an-skom tekstu, knjiga koja rastavlja istinu od laži, opomena, odluka, mudrost, lijek, knjiga koja upućuje na pravi put, milost, blagodat, jasan dokaz, svjetlo, istina; ona je Božija obaveza i obećanje. Posve je otvoren i jasan, visok i častan, pun mudrosti, moćan, uzvišen. Jednom riječju, ovu knjigu smatraju najsavršenijim čudom svijeta, djelom van domašaja ljudske moći, ona nadmašuje čovje-

kovu snagu i njegove mogućnosti. S početka sedmog stoljeća, sa stranica Kur'ana zrači jedan "novi vjerski, moralni i društveni kodeks" koji daje nov impuls kulturnom razvoju i općem razvitku svih civilizacija. Kur'an i Biblija smatraju se najčitanijim i najviše prevedenim knjigama, one pripadaju zajedničkoj kulturi čovječanstva. Velika djela i sam život nije moguće potpuno razumjeti bez poznavanja ovih knjiga. U kulturi mnogih naroda one imaju posebno značenje.

U suštini, Kur'anom se poručuje da ljudski rod svoga Gospodara do određene mjere može spoznati iz svijeta oko sebe, jer postoje znakovi koji su jasne manifestacije Stvoriteljeva djelovanja, njegove Jednosti i Sveprisutnosti. Kur'an je kodeks univerzalnog učenja i uređenja međuljudskih odnosa u okrilju jednog stabilnog vjerovanja, onog namijenjenog ljudskom rodu za sva vremena. On je Božiji dar ljudskom rodu da služi općem dobru. Namijenjen je neprestanome iščitavanju i saznavanju koje će usmjeravati ljude pravim vrijednostima.

Iako je Kur'an izvorno zabilježen na arapskom jeziku, u njemu se ne ističe prednost arapskog jezika nad drugim jezicima. Međutim, kako ističe E. G. Browne (*A Literary*

History of Persia, Cambridge, 1928,4), “arapski jezik je na stanovit način jezik jedne vjere. Mi se prema Tori i Evandelju odnosimo isto, neovisno od toga čitamo li ih na izvornom ili na svome maternjem jeziku. Međutim, s *Kur’anom* kod muslimana nije ista stvar. *Kur’an* na arapskom jeziku za muslimane je Allahov govor i objektivna objava, bez ljudskog udjela u njemu.”

Jezik Kur’ana smatran je neprikosnovenim, nije se smio mijenjati. Tekstovi Kur’ana morali su se čitati, “učiti” na arapskom jeziku. Arapski jezik vremenom se mijenjao, zato su se jezički stručnjaci morali brinuti o čistoti jezika svete knjige i tumačiti značenja arhaičnih riječi i izraza u njoj, tako su čuvali i književni jezik od dijalekatskih nanosa.

Ipak, tekst Kur’ana prevodio se na Istoku i Zapadu, ali se uvijek tvrdilo da nema čovjeka koji bi uspio prevesti uzvišeni Kur’an. Engleski orijentalist Marnoduk Pichall u predgovoru svoga prijevoda eksplicitno tvrdi da se “Kur’an ne može prevesti. Ovog su mišljenja bili i najstariji učenjaci islama”, dodaje on i nastavlja, “a i ja zastupam u cijelosti ovo mišljenje. Zbog toga i ne tvrdim da sam uspio prevesti Kur’an. Ja samo nastojim i trudim se da prenesem kur’anska značenja. Ako i u ovome uspijem,

smatrat ću se sretnim. Samo ovo djelo i ovaj prijevod ne može nikada zamijeniti izvorni Kur’an niti ikada može poslužiti tome cilju.” Isto mišljenje imaju i naši prevodioci. Zbog svetosti Božije riječi, to je sasvim poznato, muslimani širom svijeta Kur’an moraju učiti na arapskom. Međutim, njegovo prevođenje nije tabu postupak.

Prvi put se na našem jeziku Kur’an mogao čitati tek 1895. godine, preveo ga je Mićo Ljubibratić. Kasnije slijede novi integralni prijevodi. Za sto godina pojavilo se šest prijevoda: Karabeg (1937), Pandža, Čaušević (1937), Korkut (1977), Mlivo (1994), Karić (1995), a pojavio se i ovaj, najnoviji, koji nam nudi Esad Duraković.

Prijevod je jedna od mogućnosti prenošenja sadržaja, i prijevod kroz izbor dolazi do konačne varijante, s tim što uvijek čuva temeljno značenje izvornika, naročito kada se radi o svetim knjigama.

Kada je riječ o Durakovićevom prijevodu, na samom početku treba reći da se ovdje radi o tekstu koji je autentične jezičke umjetnine. Tako će ga, vjerujemo, doživljavati čitalac koji i ne mora znati jezik prototeksta, jer je ostvaren uspješan i poželjan prijevod za čitaoca našeg vremena. Sadrži stilske naznake koje u prihvatljivijoj mjeri preslikavaju stilske osobine

izvornika, što nije u tolikoj mjeri svojstveno ranijim prijevodima.

Najnoviji prijevod Kur'ana, to moramo odmah istaknuti, više od svih prethodnih, približava savremenom čovjeku onu nedostižnu snagu, jedrinu stila i ljepotu Božije riječi. Zašto samo približava? Zato što prevodilac nije slobodni stvaralac u jeziku, već posrednik, vezan ograničenjima teksta koji prevodi. Ali i zato što se radi o specifičnoj knjizi, a prijevod je mjera nekog izraza u jednom jeziku koja znači isto što i u drugom. Usljed toga što različiti jezici odražavaju različitu kulturu i društvenu historiju, zbog holizma značenja i zbog različitih asocijacija i tona različitih riječi, prijevod može da bude samo ideal kojem se može težiti, a nikada ne može biti potpuno dostignut. Teza o neodređenosti radikalnog prevođenja ide korak dalje smatrajući da radikalno različiti prijevodi mogu biti podjednako tačni. Unatoč svim svojim nedostacima, praksa prevođenja stara je koliko i najstarije kulture.

Prevođenje je dovođenje u kontakt dvaju jezika par excellence. Taj je kontakt uvijek prilika za bogaćenje jezika na koji se prevodi. Prijevod je i svojstvena kušnja za jezik na koji se prevodi, test njegovih izražajnih mogućnosti i sposobnosti, kao što

je i ispit sposobnosti i umješnosti samog prevodioca. Esad Duraković, prevodilac Kur'ana, imao je očito izvanredan uvid u sve probleme i lingvističke teorije koje se tiču prevođenja. Durakovićev prijevod nas uči profesionalizmu i naučnom oprezu. Esad Duraković je ovim prijevodom pokazao da je veoma sposoban i veoma umješan. Pored izuzetno velike odgovornosti prema tekstu, koja se podrazumijeva, uočavamo njegovu veliku odgovornost i prema recipijentima svoga prijevoda. On nije samo pasivni pretvarač jednog koda u drugi nego odlučujući faktor koji posreduje između izvornog teksta i recipijenata u jeziku cilju. Za bosanski jezik prijevod Kur'ana bio je posebno osjetljiv, pojavio se u osjetljivoj razdoblju njegova razvoja, koji bismo mogli nazvati novom standardizacijom, ili, još bolje, restandardizacijom. Esad Duraković je imao posebne poteškoće, nije imao bogatih rječnika bosanskog jezika, a u onima koji su mu stajali na raspolaganju otkrivao je prazna mjesta, pa se morao snalaziti na poseban način. Bio je često prinuđen da sam kreira nove riječi, od čega će bosanski jezik imati izuzetne koristi. Duraković je za svoj prijevod kovao nove riječi, što potvrđuje njegovu sveukupnu obdarenost. Ovaj prijevod Kur'ana

je značajan produktivan faktor u prirodnom toku razvoja bosanskog jezika. Dakle, Duraković nije samo klasični prevodilac, on je kreator jezika, poput pjesnika.

Prijevod je očito rađen s velikom pažnjom i s ljubavlju. A sve što je dobro na ovom svijetu dolazi od ljubavi. Prirodno i jednostavnošću do koje se uzdigao, Duraković nam na nov način otkriva svetu knjigu – Kur'an. Do ovog izuzetno uspješnog prijevoda moglo se doći uz ogroman napor. A kako život vrijedi onoliko koliko nas je napora stajao, onda Duraković mora biti veoma sretan. Uradio je ono što mogu samo rijetki, sposobni i daroviti. Oni koji znaju arapski i iščitavaju Kur'an u originalu – ističu harmoniju svih jezičkih jedinica i zadivljujuću zvukovnu komponentu kur'anske riječi. Tu harmoniju, melodiju, zvukovnost, eufoniju itd., Duraković je maksimalno predočio čitaocu Kur'ana na našem jeziku. Duraković je pokazao da je apsolutno tačna tvrdnja da sve jezičke jedinice od glasa do viših jedinica u Kur'anu imaju stilski karakter i da je Kur'an zadivljujuće oblikovana cjelina, to je melodija zvuka, koja se nadnaravno sliva u ažete i sure. Sve to pokazuje da su u pravu svi oni koji tvrde da Kur'an nije ni proza ni poezija, ali ipak jeste i jedno i drugo. Ritam je pojava

koja nesumnjivo povezuje jezički i izvanjezički univerzum, ritmika je svojstvena cjelokupnom kosmosu. U Kur'anu se rima i ritam smjenjuju po nekakvom redu koji se nenadno gubi, a to gubljenje ima određenu funkciju. To ponavljanje i zvukovnost imaju svojstvo neke opće strukture u kojoj se manifestiraju univerzalne pojave kretnje u stilu muzike. Duraković je uspio da pronikne u sve te tajne kur'anskog jezika i da ih predoči potencijalnom čitaocu Kur'ana na bosanskom jeziku.

Ovim prijevodom Esad Duraković pokazuje kako Kur'an s formalno-sadržinske tačke gledišta predstavlja posebno uređen tekst. Vidi se zapravo da je forma Kur'ana produkt uzajamnog djelovanja različitih vidova ponavljanja i paralelizama svih vrsta, koji su inače karakteristični za poetski tekst. Ponavljanja i paralelizmi javljaju se kao organizaciono načelo svih strukturnih nivoa i aspekata kur'anskog teksta. Normalno, pošto se radi o prijevodu, bilo je nemoguće pokazati sva ponavljanja glasova, glasovnih sekvenci, rimovanih saglasja, kompozicionih elemenata, uspostavljanje harmonije i kontrasta, ali Esad Duraković je, to se lahko uočava, uspio iscijediti sve sokove našega jezika i na jedinstven način prenijeti veoma složene i slojevite

informacije Kur'ana. Da bi pratio ritamsku komponentu, ponekad se služio prostriktivnim paragoga (fonometaplazmama), koje ne pripadaju standardnom bosanskom jeziku, ali su veoma efektne. Ovim prijevodom Duraković je pokazao kako se u sintezi domaćeg i stranog mogu praviti novi prodori u bogaćenju jezičkog izraza uopće, čime se daje značajan doprinos razvoju našega jezika. Izborom riječi uspijeva da sačuva starinsku patinu. Uvođenjem arhaičnih riječi za neke duhovne pojmove Duraković sugerše atmosferu misaonog podneblja Kur'ana. Nove boje njegovog izraza istovremeno su i boje duhovnog smisla Kur'ana. Uvođenjem nove riječi *ustanuće* Duraković odvađa duhovno od običnog, materijalnog, dajući prvom uzdignut, pa čak i svečan ton. Duraković je u ovaj prijevod unio brojne inovacije, jezičke i stilske, i dobio mnogobrojne izražajne nijanse karakteristične za moderni, oplemenjeni bosanski izraz. Ispoljio je istančano osjećanje za spajanje sadržaja sa izrazom. Svojim prijevodom napravio je prodor i u pravcu stvaranja dinamičnijeg, lirski punijeg bosanskog iskaza. Ovaj prijevod zadovoljava sve što je karakteristično za odličan stil kur'anski: prikladnost, sjaj, ukras. Duraković je ozbiljno radio na stilu i

pokazao nam jasnu estetsku intenciju svake riječi, na kur'anski melodičan i ritmičan govor. Dakle, važnost je data i značenjskoj i estetskoj informaciji. Istakli bismo, ipak, da se ovdje stavila u prvi plan estetska dimenzija. Od najuspješnijeg prevodioca arapske riječi u nas sasvim je prirodno što smo dobili, možemo reći, rekonstrukciju originala na novom, našem, jeziku, dobili smo savršen, uzoran i idealan prijevod, jer se u njemu ne može naći niti jedne jedine komponente koja bi upućivala na prijevod. Sve je u duhu bosanskog jezika. Vidi se da je Duraković veoma obdaren, da posjeduje naročite darove duha, bogat inventar izražajnih sredstava i istančan osjećaj za prelive u značenjima i za mogućnosti njihove stvaralačke upotrebe. Kvalitet njegove jezičke kompetencije ogleda se u širini vladanja inventarom izražajnih sredstava, pa je sasvim prirodno što je maksimalno dočarao izvorni estetski utisak, koji se ovim prijevodom jednostavno potvrđuje u svakom segmentu.

Za odličan prijevod morao se naći neko ko je ne samo talentiran prevodilac već i stvaralac, a takvim smatramo Esada Durakovića. Duraković se u prijevodu Kur'ana ogleda kao umjetnik riječi. On je njim obogatio naš - bosanski jezik, on je zapravo usavršio njegovu poetičnost.

Nove boje njegovog izraza istovremeno su i boje duhovnog smisla Kur'ana. Jedino je suptilni poštovalac riječi mogao uočiti i odabrati prave vrijednosti dostojne veličini vlastitoga truda. Duraković je prevodio po svom estetski vrlo suptilnom ukusu, a zahvaljujući njemu pokazao je izuzetnu prevodilačku zrelost. Kako je prevođenje vještina koja se mora učiti, mi u Durakoviću imamo najboljeg učitelja.

Kad djelo govori, riječi su suviše. U to će se uvjeriti svako ko bude čitao Durakovićev prijevod Kur'ana. Ostat će zadivljen, osjetit će silinu ljepote riječi, prijatnu draž, ljupkost i eleganciju, a nadasve uzvišenost Božije riječi i Božije istine.

U svakom narodu postoje veliki tumači i veliki posrednici. Veliki ljudi za Božiji hatar stvaraju velika djela. Duraković je za Božiji hatar i ljubav približio Božiju riječ svakom našem čovjeku koji hoće da je čuje, a ako je čuje, onda će živjeti lakše i ljepše, životom u kojem se sve čini iz plemenitih pobuda, ali tako da se ostane na pravom putu. Duraković je ovim prijevodom završio svoju stilističku evoluciju, formirao opći tip svoga stila i nadmašio stilove drugih prevodilaca. U najvećem broju primjera Duraković je upotrijebio bolji, izrazitiji, specifičniji i ljepši izraz nego

drugi prevodioci. Slobodno možemo reći da je Duraković tvorac novoga kur'anskoga stila u nas. Sama knjiga je nametala izvjesne specifičnosti: izbor riječi, izrazitost oblika, poseban red riječi itd., ali Duraković je uspio da sve ovo u sebi proživi kao tipične mogućnosti izraza, i da im odabere realizirani vid adekvatnim vrijednostima našega jezika. On je zaista uobličio ovaj diferencirani tip stila i dogradio ga do forme koja dosada nije bila svojstvena prevodiocima, zapravo, forma prvi put zauzima mjesto koje ima u originalu. Duraković uvijek nalazi pravi put da nam dočara visoko strukturiranu organiziranost Kur'ana i njegovu visoku misaonu složenost, njihovu harmoniju majstorski je formulirao na našem jeziku. Prijevod Kur'ana znači poseban, uspio stilski tip, za nas značajan stilskim rješenjima, izborom leksike i primjenom raznovrsnih sintaksičkih rješenja. Duraković nam je otkrio neiscrpno bogatstvo novih izražajnih mogućnosti našega jezika za iskazivanje svih tanahnosti i preliva raznovrsnih semantičkih polja Kur'ana. Vidi se da je studirao svaki izraz, da se prema svakoj riječi odnosio sa puno pažnje i pieteteta, da doživljava riječ kao nešto sveto, iskonsko i vječno, pa raznovrsni modusi njegovog prijevoda govore da

je Duraković univerzalno obaviješten erudita i prevodilac sa osjetljivim uhom, on je do kraja odmotao klupko našega jezika. Duraković je odlično obavio svoj zadatak kao prevodilac, prenio nam je kur'ansku semantiku, ali i ekspresivno-stilističke funkcije svih jezičkih jedinica u njemu. Dakle, prenio nam je istinski smisao teksta, njegovu melodičnost, ritam i tempo, i njegov osjećajni ton. A to mogu samo oni koji imaju ogromno prevodilačko iskustvo i koji znaju da prijevod mora biti tačan i lijep istovremeno. Ljepotu prijevoda čini neponovljiva organizacija, do-

sljednost i skladnost svih njegovih dijelova. Preveden je upravo tako kao da i nije prijevod, doživljava se kao da je izvorno napisan na bosanskom jeziku, jedinstvenom i jednostavnom. Samo stilist izuzetne vrijednosti mogao je tkati tako blistave stranice Kur'ana na bosanskom jeziku.

Kur'an nije knjiga koja se jednom pročita i odloži, Kur'an je knjiga koja se uči u toku cijeloga života. Oni koji ga budu učili služeći se prijevodom Esada Durakovića, osjećat će izuzetno zadovoljstvo i pravo uživanje ♦

Hasnija Muratagić-Tuna